

Marts Olavs Nikluss

22.09.1934.–25.12.2025.

Pirmajos Ziemassvētkos – 2025. gada 25. decembrī savās mājās brīvajā Igaunijā, Tartu, tajā pašā mājā, kur 1979. gadā tika izstrādāta Baltijas harta, nomira Igaunijas brīvības cīnītājs, disidents un – ornitologs Marts Olavs Nikluss (*Mart-Olav Niklus*).

Viņa vārds pazīstams tikai profesionālajiem Latvijas ornitologiem, jo pēc Tartu Universitātes absolvēšanas 1957. gadā viņam neatļāva strādāt savā specialitātē. Tomēr pēc Igaunijas neatkarības atgūšanas viņš bija čakls ornitoloģisko konferenču dalībnieks, kur vienmēr popularizēja Igauniju un ar dažādiem paņēmieniem atgādināja par padomju valsts noziegumiem. Daudz vairāk viņš ir bijis pazīstams ar latviešu un lietuviešu disidentiem. Profesors Jānis Viksne stāstīja, ka Marts Nikluss kādu laiku esot bijis ieslodzīts kopā ar Gunāru Astru. Arī man ir bijis tas gods vairākkārt tikties ar enerģisko un drosmīgo igauņi, kura cīņu pret okupantiem nedrīkstam aizmirst.

Pirmo reizi VDK tiesāja Martu Niklusu 1958. gadā un ieslodzīja uz 10 gadiem cietumā par “pretpadomju darbību”. Sodu viņš izcietā Morдовijas darba nometnēs. Atbrīvots 1966. gadā, Nikluss atgriezās Tartu un nekavējoties atsāka savu politisko darbību. Viņam tika liegts akadēmiskais darbs, un viņš bija spiests pelnīt iztiku kā šoferis un ērgelnieks luterāņu baznīcā. Šajā laikā viņš uzturēja plašus kontaktus ar lietuviešu, ukraiņu un krievu disidentiem un iztiku pelnīja, kā privātskolotājs mācot franču, vācu un angļu valodu.

1979. gadā Marta Niklusa dzīvoklī Tartu kopā ar Lietuvas un Latvijas

Foto: Māra Janaus

Marts Nikluss (vidū) kopā ar Oskaru Keišu un Jāni Viksni 24. Starptautiskajā Ornitoloģijas kongresā Hamburgā 2006. gada augustā.

brīvības cīnītājiem tika izstrādāts Baltijas hartas teksts. To Molotova-Ribentropa pakta 40. gadadienā nosūtīja Apvienoto Nāciju Organizācijai, Maskavai un Bonnai. Tas bija pirmais kopīgais Baltijas valstu politiskais manifests, kurā tika pieprasīta padomju okupācijas izbeigšana un neatkarības atjaunošana. Baltijas harta nonāca Rietumu plašsaziņas līdzekļos, piemēram, tā publicēta laikrakstā “*The New York Times*” 1979. gada 25. augustā.

1980. gadā Marts Nikluss tika arestēts atkal un notiesāts uz 10 gadiem cietumā, kā arī pieciem gadiem nometinājumā. Viņš tika turēts vairākās nometnēs, to skaitā bēdīgi slavenajā Permas 36. nometnē. Vienu gadu viņš pavadīja vieninieka kamerā un tika pasludināts par “īpaši bīstamu recidīvistu”. Kopš 1987. gada Igaunijas neatkarības kustība organizēja nepārtrauktu publisku piemiņas pasākumu Augstākās tiesas ēkas priekšā Tallinā, pieprasot Marta Niklusa un Enna Tarto (*Enn Tarto*) atbrīvo-

šanu. Nikluss beidzot tika atbrīvots 1988. gada augustā un atgriezās Igaunijā kā nacionālais varonis.

Viņš tika ievēlēts par Igaunijas Pilsoņu Kongresa deputātu 1990. gadā un bija Igaunijas Parlamenta deputāts no 1992. gada līdz 1995. gadam. No 1990. gada līdz 1992. gadam viņš bija arī Igaunijas Dabas fonda prezidents.

Marts Nikluss ir saņēmis daudzus apbalvojumus, tostarp Amerikas baltiešu brīvības līgas balvu (1988), Igaunijas Valsts Ģerboņa II šķiras ordeni (1996), Lietuvas Lielkņaza Ģedimina III šķiras ordeni (1999), kā arī ar Ukrainas prezidenta 2006. gada 8. novembra dekrētu – pirmās šķiras ordeni “Par Drosmi”.

Marts Nikluss ir tulkojis Čārlza Darvina darbus igauņu valodā un par savu zinātnisko ieguldījumu saņēmis Igaunijas Zinātņu akadēmijas balvu.

Sit tibi terra levis!

Oskars Keišs